

המורה אמר - אין ילוד לוי
לוי (1) ויפדו אתו - ויפדו
לוי שיש ולכן זה מותר -
לא יפדו כולו מה עוד מה
- של לו יפדו על המורה ויו
פדוהו ילד לוי לו יפדו לו
פדוהו

ו' ע"ג

ש"ס ע"ג הלכות אהל מביד

ב על-המתעצל בהקפדו של חכם - אינו טאריץ ימים"י
ועל-המתעצל בהקפד אדם קשר - ראוי לקצר קוציו וכל
המוריד דמעות על אדם קשר - הרי שקרו שמור על קץ אצל
הקדוש ברוך הוא.

אמר רבי שמעון בן סאי אמר רבי יוחנן בן לוי
משום בר קפרא: כל המוריד דמעות על אדם קשר
- הקדוש ברוך הוא סופרן, ומדין בית גוי, שנאמר
"גדי ספרתה אמה שמת דמעותי בנאדך הלא בספרתך".
אמר רב יהודה אמר רב: כל המתעצל בהקפדו
של חכם - ראוי לקבדו בתינו, שנאמר "יקבדו אותו
בגבול גתלתו במעט קרת אשר בחר אפרים מצטון
לחר נעש"י ימלמד שקנט עליהן מר לתורן. אמר
רב תיא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המתעצל
בהקפדו של חכם - אינו טאריץ ימים, קרת קנוד קרת.
שנאמר "בסאסאגה בשלתה תריבנה".

לגו קי ע"ג

אין אדם קשר הוא - חיוכי מיחייב למיקרע.
דמניא: מפני מה בניו וקנותיו של אדם מתים קשה
קטנים - כדי שיקבה ויתאבל על אדם קשר. - יקבה
ויתאבל? ערבונא קא שקיל מיגיה? אלא: מקני
שלא בקה והתאבל על אדם קשר. שקל הבוקה
ומתאבל על אדם קשר - מוחלין לו על כל עונותיו
בשביל קבוד שעשה לו!

מזון קל כז

הקב"ה סופרן ומניחן

וכו'. דבר זה הוא
לגודל הענין שנחשב
מיתת והפסד האדם
הכשר, שהדבר הזה ידוע
לפני הש"י מיתתו, וכדכ'
(תהלים קט"ז) יקר בעיני
ה' המותה לחסידי, והרי
לך כי המיתה של אדם
כשר לפני הש"י, ומפני כך הדמעות הם גם כן לפני
הש"י עד שהוא סופרן ומניחן בבית גנזיו אצלו.
מאחר שהמיתה כל כך מושגח מן הש"י הנה הדמעות
שהם על מיתתו הוא גם כן מושגח. [וכמו שהצדיק
עצמו נגזו ונשמתו צרורה עם הש"י, וכדכתיב (שמואל
א' כ"ה) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את
ה' אלקיך, כך הדמעות על מיתתו הם בבית גנזיו של
הקב"ה, כי כך מעלת הצדיק במיתתו שהוא בגנזיו
וכך הדמעות שמוריד על אדם כשר והבן זה (**).

למה דלא אמר רבי קרא אלל
מוריד דמעות על מת
דנלאו הכי אסור לאדם
להטטר ולנכות דלא הותר
כדיס אלל למת וענין
שסופרן הקב"ה ומניחן
בבית גנזיו כו' ר"ל
דמחייב ליה ככלל יראת
שמיס דלמרינן [נרכות לג:]
דאין לו להקב"ה כאלורו
אלל יראת שמיס כו' וק"ל:

מיתתו

(ב) אמר רבי יוחנן וכלמנה תבכי תגיל לבוא קודם
ההספר ויהי ראוי לומר לבנותה ולספד, אמנם
לפי שהבכי יורה על הצער שבחית אפסת המת,
וההספר הוא ספור שבחיו להעניש הנשאים מה
שאברו, ובצדיקים אין ראוי לבנותם מצד אפסתם כי
גדולים במיתתם יותר מבחיתם, לכן הקדים ההספר
לבכי, להורות כי אין הבכי עליה רק מצד הנשאים
וכענין ההספר, וזה ג"כ טעם כי יתרא במלת
ולבנתה ריש יתרא.

הנה וקב"ה גוסא כז, ג

עב שנאמר שימה דמעותי בנאדך הרי ממש

שם בנמי כמוריד דמעות כו' נודי ספרתם כו' יש לראות
סיק מרופו כמחוב שיהא כל אדם [וכמיס ג"כ
בספרתם כו' כ"ג]. וגם סיק מלינו סכוריד דוד דמעות
כל אדם כשר, ופסא כיינו כה דכס על אבנר. ועל שאל
שכס יל פסיס דגלך כו', אך לפ"ז גם באבנר יל מחוס
דנשיא כו' וכלל קוסטין פלוי כדלוי כמזיק (כ"ו). וי"ל דלא
נחשבו לו למלך ונשיא טואלי וככר ניתוס כמלוכס לדוד.
מיסו כמנילס (י"ד): אמרינן פריין שאל קייס ולא ילא כסנך
בשולס איכ כו' שאל מלך. [ואבנר נשיא כ"ו שלא קבלו
ישראל אה דוד למלך]. וכל"ז לא יתקן פ"י זס דכא הכי קרא
אמר דוד כלמח אויסו פלשתיס כנמ ואכסי שאל ואבנר כו'
קיימי. לכן ל"ל דקן לשולס כו' דרטו בקודס להוריד דמעות
כל אדם כשר, וסוכח סנמ' יס לפרס דלניס מה פסיס לבקס
סנר כל דמעות סכ"י כונס לזרכי פלמו, לכך פירשו
דמעות אלל שכל אדם כשר כו'. מיסו פפסא דקרא כו'
על דמעות טואליין מן כלל כמורס ופנדוס זו הפלס כמאמר
פפני כמיס לכך:

טמ אלא זי גטע

עב אמר רבי ל כל המוריד דמעות על אדם כשר הקדוש
ברוך הוא סופרן ושי. וקשה מספר זה למה
ולמה מניחן בבית גנזיו. אמנם י"ל על פי מה שכתבו
בבב"א דכל כו' שבימה על אדם כשר לא יכבה על בניו
ובנותיו ולפי זה כו' שיש כידו הענין הנזכר הי להענישו
במיתת בניו ואם הוא מוריד דמעות על אדם כשר אותם
דמעות ערפלות תחת הדמעות שהיה ראוי להוריד על בניו
ובנותיו ולכן סופרן לידע אם הם כנגד אותן דמעות שהיה
לוי להוריד על בניו והיה אלו כנגד אלו ומניחם בבית גנזיו
להחיות בהם המתים שהקב"ה מחיה המתים בטל שנאמר
(ישעיה כו) יחיי מתין נבלתי יקוסמן הקיצו ורגנו וגר כי
כל אורות טליך כלומר הדמעות שירדו מאורות שהם
המתים ואותם הדמעות הם טל של עינים אורות והו טליך להחיות המתים ולכן מניחן בבית גנזיו להחיות בהם המתים
שנאמר (תהלים ט) נודי ספרת אתה וגר מלשון לנד לו שהוא ענין בכיה שימה דמעותי בנאדך הלא בספרתך מלשון
הספר שסופרן ומניחן בבית גנזיו דכתיב שימה דמעותי בנאדך הוא מקום כמסו ונודי:

והיא זי יתן יתג'.

עין יוסף

עב הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו. הנה אין ספק כי
מה שסופרן הוא להורות חביבותן לפניו
כענין מאמרם ז"ל על ישראל מרוב חיבתן לפניו מונה
אותם כל שעה ועל כן אינו מנכה וכותן על טובות העוה"ז
כי אם מניחן בבית גנזיו לעוה"ב (אלשיך תהלים ג"ז פסוק ח):

ועוד נאמר בגמרא שם: „הבוכה על אדם כשר מוחלין לו כל עונותיו. בשביל כבוד שעשה לו“. מחילת כל עונות מהותה היא שמסתלק טמטום הלב שנגרם על ידי החטאים. וצריך ביאור, כיצד מוכר אדם את לבו על ידי בכייה זו? סירוש הדבר הוא: הבכייה על אדם כשר מהותה היא שבוכה על האמיתיות והכשרות שנעדרו מן העולם. והרי רק מי שמרגיש ערך כשרות הלב בוכה על הסתלקות הכשרות והאמיתיות. הגברת הרגשה זו עד כדי בכייה הוא גופו התיקו, כי ההכרה הפנימית בגודל ערך האמיתיות והכשרות מערערת ומחלישה את טמטום הלב. זהו פירוש הגמרא „בשביל כבוד שעשה לו“ — שיודע להעריך את גודל אבידת אדם כשר.

ועוד הננו לומדים שם בגמרא: „כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גבזיו“. במקום אחר אמרו רז"ל על בית גבזיו של הקב"ה: „אין לו להקב"ה בבית גבזיו אלא אוצר של יראת שמים בלבד“. הרי כיון שבית גבזיו הוא גם מקומם של דמעות על אדם כשר — בהכרח שהבכייה על אדם כשר ויראת שמים זהות הן. והטעם משום שרק ירא'שמים באמת בפנימיות יכול להעריך נכונה כשרות הלב, כי פנימיות נערכת רק על ידי פנימיות. לכן המוריד דמעות על אדם כשר — יש לו יראת שמים פנימית אמיתית. זהו הנכס היקר ביותר אצל הקב"ה; כי „הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים“, שהיא נרכשת על ידי בחירת האדם בלבד. לכן הקב"ה סופרן, כי דבר שהוא יקר וחשוב סופרים אותו, ומניחן בבית גבזיו.

מיתת אשה ובנים

מובא עוד בגמרא שם: „מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם כשהם קטנים, מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר“. הגדר בזה הוא: אחד מבני חבורה שצריך למות, אי אפשר שימות אם לא שהצער, שיצטערו בני חבורה על ידי מיתתו, נפסק להם משמים כעונש על חטאייהם. כך ביאר הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל את הכתוב „משפטי ה' אמת צדקו יחדיו“ (תהלים י"ט): שלא כמשפט בשר ודם משפטו של הקב"ה; במשפט בשר ודם הורגים את מי שמחוייב מיתה או דנים את הרשע למאסר, ואין מתחשבים כלל עם צערם של אשתו ובניו וסביבתו. אף שהם אינם אשמים כלל; אבל משפטי ה', מלבד שהם אמת מצד עצמם, הרי גם צדקו יחדיו, שכל המשפטים על כל בני אדם — יחדיו הם צודקים. כי כל מי שמצטער על ידי המשפט שנגזר על קרובו או חברו, מגיע גם לו צער זה על פי דין, כעונש שנפסק לו משמים על חטאיו. [גם על בית דין של מטה שדנים על פי דין תורה, נאמר „אלהים נצב בעדת אל“ — שהקב"ה מדרוך את משפטם, ומסבב את הדין באופן כזה שכל אחד ואחד שסובל איזה צער מחמת פסק הדין — מגיע לו צער זה על פי דין שמים]. על פי יסוד זה ביאור הגמרא הנ"ל הוא: אמנם נקבע בשמים מלכתחילה שהבנים יבואו לעולם רק לזמן קצר; אולם מצד דין האב עצמו מגיע לו עונש שכול בניו כיון שחפרה לו פנימיות. כיון שלא התאבל על אדם כשר מעומק הלב, עד כדי בכי, הרי זה לאות שאינו מבחין בקרב לבו בערך הפנימיות וכשרות הלב, כמבואר לעיל. אב כזה לא יוכל לחנך את בניו להשקפות והערכות אמיתיות, לכן לוקחים את בניו ממנו.

אבא תעילא אה גסי ואילן

ה. א"ר יהושע [ר"ש] בן פזי אמר ריב"ל משום בר קפרא, כל המוריד דמעות על אדם כשר, הקב"ה סופרן ומניחן בבית גבזיו, שנאמר „נודי ספרת אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך“. ההרגשה המרעישה את הנפש בעת שנפגשים בהעדרו של אדם כשר, אע"פ שהרושם הוא רושם אחד כללי, מה שאבד אדם כשר מן הארץ, אבל הרגש הזה המסבב את הכאב הנפשי, הוא מחובר מהרבה רשמי הרגשות על דבר ההוקרה

עין אפי, טמ

של החיים הכשרים, שהם עושים בכל מהלך החיים את הערך של ההוקרה בימי החיים, וממילא הערך של הצער והיגון בעת המיתה. והרגש הכללי הזה שנראה כמו ענין אחד, זה החשבון הממוצט הוא רק לגבי עין האדם הרואה רק לפניו ומרגיש את הדברים רק בצורתם הבולטת. אבל העין של מעלה, כלפי הקב"ה, הרואה כל סתרים, הסופר כל המצעדים ובוחן כל העשתונות, אצלו גלוי המספר הפרטי שמהם מורכב הוא הכאב הזה, הבא מתוך רגש הנפש של ההוקרה של החיים הכשרים, שהם הם הנם העושים את האדם לאדם כשר, על כן הקב"ה סופרן.

ואע"פ שלגבי האדם שהוא מתחלף ברגשותיו, וכל דבר אינו פועל עליו בהתגלות נפשו אלא לשעתו, הלא רושם הצער הלא הוא מוכרח לעבור, מ"מ מאחר שעצם הכח שגב את ההתעוררות הזמנית לשעתה עד כדי הורדת דמעות על האדם הכשר, הוא לא דבר עובר, חזיון שבא רק בעקב ההרעשה הזמנית מתוך מהומת המות, אלא הוא דבר שהוא קבוע ברוחו של אדם המקושר, כל כך להוקרת הכשרות בחיים, ועל כן כלפי מעלה, שהדבר צפוי בכל בירונו, אין הדבר נחשב לדבר עובר שאחרי אשר הזמן מתחלף נמחק רישומו, אלא לדבר קיים שאינו משנה את אופיו ואיננו מחליף את צורתו בחליפות הזמן.

שהכל נראה כתפוסה אחת, אלא הקב"ה סופרן, וכל קו וקו היותר קטן שבחיי היהדות הטהורה שגרם להוקרת הכשרות שבחיים, נחשב למציאות מחוסנת, בפני עצמו. וגם אין הדבר נחשב לדבר עובר, אע"פ שרגש ההתפעלות ורושם הכאב מוכרח הוא לעבור, וצריך הוא לעבור, אבל מאחר שהרגש הזה שסוער כעת, הוא בא מכח המתמיד והקבוע של ההוקרה של דרכי החיים הכשרים, על כן הקב"ה מניחן בבית גבזיו למשמרת עולמים. שנאמר „נודי ספרת“, אתה היודע כל תעלומות, ספרת היסוד הנפשי שגרם את הצער מהעדר הדבר הסגולי, כהאוצר של החיים הכשרים שבאדם הכשר שהיה חי עמנו עלי אדמות. „שימה דמעתי“ הפרטית „בנאדך“, לא בנודי הגשמי שהוא עושה מהדמעות הנפזרות והמפורדות נוד אחד של דמעה, אלא „בנאדך“, שגם הדבר המכונס בחטיבה אחת אינו גורם להעלם של הערך המיוחד שיש לכל דמעה ודמעה, ומזה גם לכל רגש היותר דק שהוא גרם להדמעה. על כן, שלא רק את הדמעות כפי מספרן יש לכל אחת מהן ערכה המיוחד, אלא כל דמעה ודמעה יש לה ערך מספרי מרובה, לפי ערכן של ההרגשות הקדושות והעדינות שגרמו את הדמעה. והספירה הזאת היא ספירתו של הקב"ה, „הלא בספרתך“. ומתוך שהספירה העליונה הזאת מתקשרת היא עם הכח הקבוע של הוקרת החיים הכשרים שבנפש הישרה, היודעת להעריך יפה ערכם של חיי אדם כשר, ממילא אין הענין נחשב לחזיון עובר הבא מתוך התפעלות רגעית ושעתית, אלא דבר הקיים ושמור לעד בבית גבזיו של הקב"ה, חי העולמים, לנצח, שלתבונתו אין מספר, „הלא בספרתך“.

ה. מן הראי"ה קוק זצ"ל הקיף מלה זו בסוגרים מרובעים, כנדפס בעין יעקב שבידיו, אלא שיש להוסיף סוגרים עגולים למלה „יהושע“ שלפניה. 2. עפ"י שמואל א. ה. יא. 3. תהילים קמו, ה.

הספד על אדם כשר

לכל זמן, ועת לכל חפץ¹ אמר הקהלת, וגם יצת ספור². צריך האדם לדעת, שכל מאורע שמזדמן בעתו ובזמנו יש להשתמש בו להשכיל ולהיטיב. להוציא ממנו טובה מוסרית, ובאשר האלקים עשה שיראו מלפניו³, ותכלית הבראה היא הטבת המעשים בהנהגה הכללית והפרטית, ישנם ע"פ השגחת השם יתברך מקרים כאלה שהם פועלים יפה על המצב המוסרי, אם נתיחס להם כראוי, וצריך שלא נעזוב את הזמנים הללו מבלי להוציא מהם את תועלתם הרצויה. אחד מאלה הוא מקרה המות, ביותר מיתח אדם חשוב, ר"ל. תכלית ההספד היא להשמיע דברים הפועלים על האדם לשום לכו על תכלית החיים, באופן שיעשה עליו רושם יפה להישיר דרכי חייו גם הוא. כימים הראשונים היה ענין ההספד נהוג לא דוקא במקרה מצוין מאד, והחיוב שחייבנו חז"ל להספיד לא היה דוקא על גדולים מצוינים כ"אם "כל המוריד דמעות על אדם כשר"⁴. התואר אדם כשר כמה שכיח היה בימים מקדם, ובעוה"ר, על-זה ודאי יש לנו לבכות, שלפי מהלך ירידת הדורות נעשית מציאות אדם כשר יותר ויותר יקרה ובלתי שכיחה. ע"כ, עכשיו, עוד יותר יש לנו להוקיר את המקרה של ההספד כראוי. אמנם במצב של חיים מתוקנים תוכן החיים יקר וחשוב יותר, ובבריאות הגוף והנפש מתרגש האדם כראוי לו כמה שצריך להתרגש, ע"כ היה כל אחד מתעורר בנקל להוריד דמעות ולהספיד גם אדם כשר מצוי. אבל בעוה"ר בנפילת הדורות, כחלישות הכחות הגופניים והנפשיים בעול החיים הקשה, אין אהבת החיים עומדת ברום מעלחה, ולעומתה באה זולות החיים, מפני הצפייה הפנימית על הריקניות שבחיים, שאין כל אחד מוצא טעמים מספיקים שהחיים יהיו יקרים לו בשביל המבט המוסרי, כ"אם מפני הנטיה הבהמית. ועל-כן לא תוכל הנפש להתעורר בשעה שהבהמות נכנעת, כעת שקץ האדם לפניו, ובזמן הזה יתעורר האדם רק כשמזדמן לפניו איזה יתרון ומעלה בלתי שכיחה שהיתה נמצאת בהנפטר, מה שהיה למוחר בימים הקודמים.

אדם כשר במובן הרגיל, כמובן הדור הישן היקר לנו, הוא איש שהיה ירא שמים, רגיל בביהמ"ד, קובע עתים לתורה, מכבד את התורה בכל לבו, מתיגע כיגיעות עצומות כדי להעמיד בית בישראל שיש בו תורה. אדם כשר כזה היה הנפטר ז"ל. חז"ל נסתפקו⁵, האי הספידא — יקרא דחיי הוא או יקרא דשכבי. עוד מוכן פנימי יש לדברים הללו, לבר ממוכן הכבוד החיצוני. יכל המוריד דמעות על אדם כשר,

1 קהלת ג א.
2 ע"פ קהלת ג יד.

3 שם שם ד.
4 שבת קה. ב.

5 סנהדרין מו. ב.

הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו⁶. הספידה של הקב"ה היא ספידה איכותית, יותר נאותה מספידה כמותית. למשל, אדם כשר שיש בו מעלת ירא-שמים, מעלת מכבד את התורה, מעלת בר אבהן שהלך בדרכי אבותיו, שכל דבר מאלה בפני עצמו ראוי להוקיר, והדמעות, שהן תולדות רגש הלב, המתנגע אל היקר והאהוב לו, יש להן מעלה כפולה, שנספרת לפי כל אחת מהתכונות היקרות שנמצאו בהנפטר. אמנם ההנחה בבית גנזיו תבאר כי לא לשוא הן הדמעות, הן פועלות לרכך את הלב, להאריך דרכי יושר על הבריות, פועלת הרושם שכלב כפולה היא בערך האהבה והכבוד שאנו מרגישים לשרידים, בעלי-בתים יראי ד' שמבני הדור הישן, והנה הגעגועים צריכים לפעול ג"כ למעשה. אמנם בהשתנות הדורות ותנאי דרכי החיים, תשאר לפעמים האהבה והגעגועים ליקרת הדרכים הישירים של בני דור העבר רק בגדר אהבה רוחנית לבד. אמנם גם האהבה הזאת תפעל, על-כל-פנים, להתקרב יותר לצד הטוב והכשר שבדרכי החיים של הדור העבר. אבל אם לא תוכל לפעול כמעשה פעולה מורגשת תתיחס בתור יקרא דשכבי. אכן אותו החלק שיוכל ג"כ לצאת אל הפועל בתנאי החיים של הדור החדש, זהו יקרא דחיי.

בתור יקרא דחיי לגבי המנוח ז"ל, דהיינו ערך הדוגמא המעשית של דרכי הישירים, נוכל להעמיד אהבת התורה וכבודה, ההשתדלות שיהיה ביתו ועד לחכמים, להתפאר בכבוד התורה ולומדיה, בשביל אהבת תורה ויראת שמים, עליו נוכל לומר: יכל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות⁷. בלע המות לנצח ומתה ד"א דמעכ"פ.

6 שבת קה. ב.

7 אבות ד' ב'.

מאמר הראיה ב'